

The history of reclamation and irrigation of the virgin lands of the Central Ferghana (on the example of the 50s of the XX century)

Mavlonbek KAMOLOV¹

Oybek KOMILOV²

Andizhan State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021

Received in revised form

28 February 2022

Accepted 20 March 2022

Available online

15 April 2022

Keywords:

land,
water,
Central Ferghana,
virgin lands,
irrigation,
land reclamation,
cotton monopoly.

ABSTRACT

The article analyzes the development of virgin lands in Central Ferghana in the 1950s and the gradual increase in the amount of irrigated land in the region from year to year on the basis of scientific literature.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss3/S-pp563-565>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Markaziy Farg'onada qo'riq yerlarni o'zlashtirilishi va sug'orilish tarixi (XX asrning 50-yillari misolida)

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

yer,
suv,
Markaziy Farg'ona,
qo'riq yerlar,
irrigatsiya,
melioratsiya,
paxta yakkahokimligi.

Maqolada 1950-yillarda Markaziy Farg'onadagi qo'riq yerlarni o'zlashtirilishi va hududdagi sug'orma yerlar hajmining yildan-yilga asta-sekin ortib borganligi masalalari ilmiy adabiyotlar ma'lumotlari asosida tahlil qilingan.

¹ First-year student of the Faculty of History of Andizhan State University.

² Doctor of historical sciences, professor, Andijan state university, Andijan, Uzbekistan

История развития и орошения целинных земель Центральной Ферганы (на примере 50-х годов XX века)

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

земля,
вода,
Центральная Фергана,
целинный земли,
иригация,
мелиорация,
монокультура хлопка.

В статье анализируется развитие целинных земель в Центральной Фергане в 1950-е годы и постепенное увеличение объема орошаемых земель в регионе по данным научной литературы.

Ma'lumki, inson hamda barcha mavjudotlar uchun yer va suv muhim o'rin egallaydi. Yer masalasi jamiyat tarixiy taraqqiyoti davomida eng muhim, bosh masala sifatida yuzaga kelgan. Darhaqiqat, yer insoniyatning ko'payishi, hayot kechirishi uchun moddiy ne'matlar makoni hisoblanadi. Shu bilan birga xususiy mulkchilikning paydo bo'lishiga ham sabab bo'lgan. Barcha davlatlarda bo'lgani kabi, bizning yurtimiz hududida ham yerga egalik qilishning va undan qanday foydalanishning asrlar davomida yig'ilgan tajribalarga asoslangan holda foydalanib kelingan. Xususan, sovet davrida mustam-lakachilarning asosiy puxta ishlab chiqilgan siyosati, O'zbekiston hududida bo'z yerlarni o'zlashtirish va eng avvalo paxta yakkahokimligini o'rnatishni o'z oldiga asosiy maqsad qilib qo'yganini ko'rish mumkin. Xususan, sovet mustabid tuzumi paxta yetishtirishni yanada taraqqiy ettirish maqsadida sug'orma dehqonchilik uchun qulay hisoblangan Farg'ona vodiysidagi qo'riq yerlarni o'zlashtirish ishlariga katta e'tibor qaratdi. Bu tadbirlar mustabid hukumatining asosiy vazifalari jumlasiga kirdi, ular bu maqsadlari yo'lida ham moddiy va moliyaviy jihatdan hech narsani ayashmadi. Shu bois, beshinchi besh yillik (1951–1955-yillar) rejasida hamda 1952-yili bo'lib o'tgan O'zKP(b)ning

IX sy'ezdi rezalutsiyalarida paxtachilikni yanada yuksaltirish jumladan, Farg'ona vodiysidagi sug'oriladigon yerlar hajmini kengaytirish va qo'riq yerlarni o'zlashtirish dolzarb vazifalar sifatida ta'kidlab o'tilgan.

Bundan tashqari, yangi yerlardan samarali foydalanish va sug'orma dehqonchilikni shakllantirish vazifalari KPSS XIX s'yezdi sobiq SSSR xalq xo'jaligini yanada rivojlantirish bo'yicha 1951–1955-yillar qabul qilingan direktivalarda ham belgilangan edi [1. B. 25]. S'yezd rezalutsiyalarida jumladan, bunday deyilgan "Sirdaryo, Zarafshon va Qashqadaryo daryolari havzalari, Markaziy Farg'ona, Kuban-Egorlik sistemasi, O'rtato'qay suv ombori va Katta Chu kanali rayonlarida sug'orish sistemalari qurilish ishlari davom etirilsin" [2. B. 635].

Sovet hukumatining ko'chirish siyosatiga asosan cho'lga turli hududlardan dehqonchilikdan habardor oilalar ko'chirib keltirildi. Xususan, 1951-yilda Andijon, Farg'ona, Namangan viloyatlaridan 2060 kolxozchi oilasi Markaziy Farg'onaning yangi yerlariga ko'chirib keltirilgan [3. B. 29]. Markaziy Farg'ona yerlarini birinchi va ikkinchi navbatini o'zlashtirish va sug'orish bo'yicha amaliy vazifalar 1952-yil 16-sentyabrda qabul qilingan qarorda alohida ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, 1953–1958-yillar oralig'ida cho'l yerlardan 36000 gektar yer o'zlashtirilgan [1. B. 26].

Sovet hokimiyatining cho'lga hujum tadbiri asta-sekin ommalashib borib, 1952-yil 16-noyabrdagi O'zKPMQ va O'zSSR Ministrlari Sovetining maxsus qaroriga asosan,

Markaziy Farg'onaning 65000 gektar yangi va qo'riq yerlarni sug'orish ishlari ko'rib chiqilgan [2, B.56]. Bundan tashqari, Yozyovon va Qiziltigin cho'llari 3000 gektar, Ulug'nor kanali tizimi bo'yicha 6000 gektar, Ohunboboyev nomli kanal tizimi bo'yicha 14000 gektar, bundan tashqari vodiylaridagi 15000 gektar maydonni egallagan qo'riq va qarovsiz yotgan yerlar o'zlashtirilishi tashkil etilgan. Ta'kidlash joizki, 1953-yili ushbu topshiriqlarni to'la amalga oshirish bo'yicha "Ferganavodstroy" tresti tashkil etildi. Markaz tomonidan o'zlashtirilgan yerlarga suv chiqarish va sug'orish ishlariga ham alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, Farg'ona massivlarida suv xo'jaligi qurilishi sohasida 35876 gektar maydonda irrigatsiya va melioratsiya tayyorgarligi ishlari nihoyasiga yetkazilgan bo'lib, bu massivlarda sug'orish va zovur tarmoqlari ko'plab gidrotexnik inshootlar barpo etilgan [1 B. 28]. Yuqoridagi tadbirlarni amalga oshirish uchun hukumat tomonidan juda katta moliyaviy mablag' ajratilgan bo'lib, xususan, Markaziy Farg'ona kompleks sxemasida sug'orish va o'zlashtirish bo'yicha ishlarning aniqlangan qiymati 393.8 mln. rubl bo'lib, bundan 162.7 mln. rubl suv xo'jaligi qurilishiga, 24 mln. rubl tresni ta'mirlashga, 158.1 mln. rubl qishloq xo'jaligi qurilishiga va 78.9 mln. rubl ishlab chiqaruvchi kuchlar rivojlanishi bilan bog'liq qurilishlarga yo'naltirilgan. Sovet davlatining boshidan puxta ishlab chiqilgan rejasi qisqa fursatlar ichida hududda bo'yicha amalga oshirildi. Yuqorida alohida ta'kidlab o'tganimizdagi, sovetlarning bosh maqsadi respublikada, qolaversa farg'ona vodiysida paxta yakkahokimligini o'rnatishdan iborat bo'ldi. Keyingi yillarda ham o'zlashtirish va sug'orish ishlari kuchayib bordi. Masalan, 1953-1955-yillarda Farg'ona vodiysidagi yerlarni o'zlashtirish jadallab borib, har yili 4000-4500 gektar yangi yerlar ochilgan va qishloq xo'jaligi iste'molga kiritilgan bo'lib, buning natijasida paxta yetishtirish hajmi oshdi. Jumladan, 1956-yili Farg'ona viloyatida jami 354455 tonna paxta yetishtirilgan bo'lib, bu ko'rsatkich 1958-yil 396552 tonnani tashkil etdi [4. B. 26].

Xulosa qilib aytganda, 1950-yillarda Markaziy Farg'onadagi qo'riq yerlarni o'zlashtirilishi va hududdagi sug'orma yerlar hajmining yildan-yilga asta-sekin ortib borishi sovet hukumatining paxta yakkahokimligi siyosati negizida amalga oshirildi. Markaz agrar siyosati izmida yangi yerlarni o'zlashtirish yildan-yilga to'xtovsiz o'sib bordi. Oqibatda respublika sobiq Ittifoqning paxta xom-ashyo bazasiga aylanib bordi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'ofurov A. Irrigatsiya va melioratsiyani rivojlantirishning iqtisodiy problemalari. – Toshkent: O'zbekiston, 1974.
2. KPSS s'yezdlari, konferensiyalari va Markaziy Komitet plemumlarining pezoilyutsiya va qarorlari. III qism.-Toshkent: O'zdamnashr, 1954.
3. Ochilov N. O'zbekistonda irrigatsiya-melioratsiya ishlari (1946–1964) – Toshkent: Fan, 1991.
4. Rustamov X. Hayot sahifalari. – Toshkent: Mehnat, 1986.